

Θέματα για συζήτηση B' Λυκείου για το 2019-20

1. Ο Θεός αποκαλύπτει το όνομά του στον Μωυσή (Έξ. 3,14) κι αυτό είναι δηλαδή « ἐγώ εἰμί ὁ ὢν».
2. Ο πατριάρχης Αβραάμ φιλοξένησε την Αγία Τριάδα (Γέν. 18,2-8).
3. Η αποκάλυψη του Θεού γίνεται στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού (Ιω. 14,9) ο οποίος είναι « εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως » (Κολ. 1,15).
4. Οι μουσουλμάνοι πιστεύουν ότι ο Αλλάχ είναι ο Δημιουργός του παντός, ο Υπέρτατος (Κοράνιο, σούρα 13) και επικοινωνεί με τους ανθρώπους μέσω των προφητών και αποστόλων του (Κορ. 21).
5. Σύμφωνα με την Παλαιά Διαθήκη, το σύμπαν φτιάχτηκε από τον Θεό εξελικτικά, από τα απλούστερα προς τα πιο σύνθετα δημιουργήματα, σε έξι χρονικά διαστήματα (Γέν. 1,1-31).
6. Ο άνθρωπος πλάστηκε « κατ' εἰκόνα Θεοῦ καί καθ' ὁμοίωσιν » (Γέν. 1,26).
7. Στη θεογονία του Ησίοδου, προϋπάρχουν το χάος, η γαία και ο έρως. Από τα στοιχεία αυτά γεννιούνται μετά από ένωση, συμπλέγματα ή παρθενογέννηση, η μέρα, η νύχτα, το σύμπαν, οι τιτάνες, οι κύκλωπες, οι θεότητες του Ολύμπου.
8. Δεν υπάρχει σύγκρουση μεταξύ Θεολογίας και Επιστήμης στο ζήτημα της δημιουργίας του κόσμου.
9. Σκοπός του θρησκευτικού μυστικισμού είναι η πνευματική ένωση με τον Θεό ή το θείο, μέσω της αυτοσυγκέντρωσης, της προσευχής, της έκστασης.
10. Η προσευχή στην ησυχαστική παράδοση και ο διαλογισμός στη γιόγκα, επιζητούν την ένωση με το θείο αποβλέποντας σε διαφορετικά αποτελέσματα. Η γιόγκα λέει ότι σταματάει τις επώδυνες μετενσαρκώσεις και απελευθερώνει από τον κόσμο του περιορισμού, της μεταβολής, του θανάτου ενώ στο χριστιανικό μυστικισμό σκοπός είναι η εσχατολογική σωτηρία και η κοινωνία όλου του κόσμου με τον προσωπικό τριαδικό Θεό.
11. Ο μέγας Βασίλειος (330-379) τονίζοντας την αδυναμία του νου και πολύ περισσότερο της γλώσσας, να προσεγγίσουν τις θεϊκές εμπειρίες, λέγει « σιωπή τιμάσθω » (ὁμιλία εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν, J.P.Migne, Patrologia Graeca, τ.31,1457C).
12. Ο άγιος Πορφύριος ο καυσοκαλυβίτης (1906-1991) λέγει ότι η προσωπική σχέση αγάπης με το Χριστό προϋποθέτει την ταπείνωση και την ανιδιοτέλεια του

χριστιανού και τότε γίνεται ο πιστός δοχείο της θείας χάρης και ομολογεί « ζῶ δέ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δέ ἐν ἐμοί Χριστός » (Γαλ. 2,20), [αγ. Πορφυρίου καυσοκαλυβίτου, Βίος και Λόγοι, ι.μ.Χρυσοπηγής, Χανιά,2005, σ. 238-239].

- 13.** Η νοερά ή καρδιακή προσευχή, το « Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱέ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με τόν ἁμαρτωλό», πρέπει να λέγεται με λαχτάρα και με ηρεμία, δυνατά και μυστικά. Τότε αυτό που ζεις δεν εξηγείται αλλά γεμίζεις από χαρά και το αίσθημα της αγάπης σε πλημμυρίζει, σε ενώνει με τον Χριστό (αγ. Πορφυρίου, Βίος και Λόγοι, ι.μ.Χρυσοπηγής, Χανιά,2005, σ. 270-271).
- 14.** Στον Ινδουισμό η Μόξα^α επιτυγχάνεται όταν εκμηδενιστεί το κάρμα^β που ωθεί τον άνθρωπο στη σαμσάρα, δηλαδή στον επώδυνο κύκλο των μετενσαρκώσεων. Αυτό μπορεί να γίνει με τη βοήθεια του γκουρού^γ ή κάποιας θεότητας^δ ή με την άσκηση της γιόγκα^ε. Τότε ο άνθρωπος παύει να υπάρχει ως άτομο και επιστρέφει στο απρόσωπο Μπράχμαν. [**α** Μόξα ή μούκτι είναι η απελευθέρωση από την ατέρμονη παραμονή, σε κάποια μορφή ύπαρξης. **β** Κάρμα είναι: α) ο νόμος, σύμφωνα με τον οποίο οι πράξεις που το όν διέπραξε στην προηγούμενη μορφή ύπαρξης προσδιορίζουν τη μορφή στην οποία θα μεταβεί στην επόμενη και β) ένα είδος ενέργειας, καλής ή κακής, που εκλύει ο άνθρωπος καθώς πράττει. **γ** Είναι ο πνευματικός οδηγός, αυτός που οδηγεί μακριά από το σκοτάδι της άγνοιας. **δ** Στον κλασικό ινδουισμό συνδυάζεται το απρόσωπο Μπράχμαν και μια προσωπική μορφή του, όπως ο Βισνού, ο Σίβα, ο Μπραχμά. **ε** Ο όρος γιόγκα σημαίνει ένωση και αναφέρεται στην πειθάρχηση του φυσικού σώματος, των αισθήσεων.]
- 15.** Σύμφωνα με τη διδασκαλία του Κορανίου^α, οι πράξεις των ανθρώπων προκαθορίζονται^β (κισμέτ) από τον Αλλάχ, εντούτοις οι άνθρωποι θα κριθούν^γ γι' αυτές τις πράξεις, μετά την Ανάσταση^δ όλων των ανθρώπων και θα πάνε στον παράδεισο^ε ή στην κόλαση^{στ}. Όσοι πάνε στον παράδεισο θα έχουν μέγαρα, θα απολαύσουν κήπους με φρούτα, κρέας, νερά γάργαρα, ποτάμια με γάλα, μέλι. Οι άντρες θα χαρούν τη συντροφιά μελανόφθαλμων παρθένων γυναικών (hur' in). Όσοι πάνε στην κόλαση θα έχουν το κεφάλι γυρισμένο προς την πλάτη και τα

χείλη θα είναι πρησμένα. [**α** Κοράνιο είναι το ιερό βιβλίο των μουσουλμάνων, σημαίνει ανάγνωσμα - κήρυγμα και αποτελείται από 114 κεφάλαια (σούρες). **β** Κ. 9,51 **γ** Κ. 83,5-6 **δ** Κ. 22,7 **ε** Κ. 47,15 και **56**,22-23 **στ** Κ. 14,16 και **37**,64-68]

16. Οι Βουδδιστές δέχονται ότι η ύπαρξη είναι πόνος και ότι η αιτία του πόνου είναι η επιθυμία. Το οκταπλό μονοπάτι, το οποίο θυμίζει τα στάδια της Ινδουϊστικής γιόγκα, οδηγεί στην κατάπαυση του πόνου, ονομάζεται « νιρβάνα », και σημαίνει απόβεση (το σβήσιμο της φλόγας ενός κεριού).
17. Ο Νίκος Καζαντζάκης (1887-1957) στην Ασκητική του (1927 και 1945) λέγει « Δεν ελπίζω τίποτα, δε φοβούμαι τίποτα, λυτρώθηκα από το νου κι από την καρδιά, ... είμαι λεύτερος » εκφράζοντας ένα μηδενισμό που αντανακλά τις επιδράσεις από τον Friedrich Nietzsche (1844-1900) και το Βουδδισμό.
18. Στην Παλαιά Διαθήκη, ο προφήτης Ιεζεκιήλ (6^{ος} αι. π.Χ.) μιλάει α) για την ανάσταση των νεκρών και β) για την επιστροφή των Ισραηλιτών στη χώρα τους, με το όραμά του που αφορά τη ζωοποίηση πολλών ξερών οστών σε μία πεδιάδα (Ιεζ. 37,1-14).
19. Ιησούς σημαίνει σωτήρας « αυτός γάρ σώσει τόν λαόν αυτοῦ ἀπό τῶν ἀμαρτιῶν αὐτῶν » (Ματθ. 1,21).
20. Ο Χριστός με τη διδασκαλία (Ιωάν. 7,16), τα θαύματα (Ματθ. 9,22), το σταυρικό του θάνατο (Α΄ Κορ. 1,18) και την Ανάστασή του (Ιωάν. 11,25-26), λυτρώνει (Εφεσ. 1,7) τους πιστούς (Α΄ Τιμ. 4,10) από τη φθορά (Ρωμ. 8,21) και το θάνατο (Β΄ Τιμ. 1,10).
21. Η Θεολογία της ανατολικής ορθόδοξης Εκκλησίας περιλαμβάνει την αποκάλυψη-φανέρωση του τριαδικού Θεού (Έξ. 3,14 και Ιωάν. 1,18), σε συγκεκριμένο χρόνο, τόπο, με συγκεκριμένο τρόπο και την απάντηση του ανθρώπου δευτερογενώς (Πέτρ. 1,21). Η Θρησκεία είναι η κίνηση του ανθρώπου να αναζητήσει το προσωπικό ή απρόσωπο θείο, με τη βοήθεια κυρίως της λογικής (Α΄ Κορ. 1,21) και περιεχόμενο την προβολή των κοσμικών σκέψεων και πρακτικών.
22. Ο Karl Marx (1818-1883), έγραψε **!** ότι η θρησκεία είναι το όπιο του λαού, μια απατηλή ευτυχία-απελευθέρωση του ανθρώπου από τον πόνο και ως τέτοια, τον αποπροσανατολίζει από την αναζήτηση της πραγματικής λύσης. **1** Εισαγωγή στην κριτική της φιλοσοφίας της Αριστεράς του Georg Hegel, 1844.

23. Οι περισσότεροι μικρασιάτες πρόσφυγες ήταν αριστεροί που συνδύαζαν το αίτημα για πιο δίκαιη κοινωνία με την έμπρακτη χριστιανική αλλαγή¹ αυτού του κόσμου, πληρώνοντας συχνά το κόστος της διαφορετικής στάσης τους. ¹ « έπεινασα και έδώκατέ μοι φαγεῖν, έδίψησα και έποτίσατέ με, ξένος ήμην και συνηγάγετέ με, γυμνός και περιεβάλετέ με, ήσθένησα και έπεσκέψασθέ με, έν φυλακή ήμην και ήλθετε πρός με » (Ματθ. 25,35-36).
24. Τα θαύματα γίνονται για να στηρίζουν (Μάρκ. 9,24) την ασθενική πίστη των καλοπροαίρετων ανθρώπων, που θέλουν ν'αλλάξουν τη ζωή τους.
25. Η ολιγοπιστία του αποστόλου Θωμά έγινε ομολογία πίστης « ό Κύριός μου και ό Θεός μου » (Ιω. 20,28), όταν συνάντησε τον αναστημένο Κύριο.
26. Υπάρχουν ιερά προσκυνήματα, στα οποία οι πιστοί βιώνουν ιδιαίτερες εμπειρίες που έχουν σχέση με την παρουσία του Θεού. Τα Ιεροσόλυμα για τους χριστιανούς, η Μέκκα και η Μεδίνα για τους μουσουλμάνους, ο ποταμός Γάγγης για τους Ινδουιστές, είναι ιεροί τόποι που συγκεντρώνονται εκατομμύρια προσκυνητών κάθε χρόνο.
27. Οι πράξεις των ανθρώπων κρίνονται με βάση τα κίνητρά τους: α) το φόβο¹ β) την ανταπόδοση² και γ) την αγάπη. Μία πράξη είναι ηθική ενώπιον του Θεού όταν γίνεται με ανιδιοτελή αγάπη³ και επιτελείται διακριτικά⁴. ¹ Γνώρισμα του δούλου, ο οποίος φοβάται την τιμωρία (Ματθ. 25,25). ² Γνώρισμα του μισθωτού, που περιμένει την αμοιβή του. « έκαστος τόν ίδιον μισθόν λήψεται κατά τόν ίδιον κόπον » (Α΄ Κορ. 3,8). ³ Γνώρισμα του ελεύθερου και ώριμου, ο οποίος εμπιστεύεται και ζει χωρίς ψυχαναγκασμούς. « αγάπη έκ καθαράς καρδίας και συνειδήσεως αγαθής » (Α΄ Τιμοθ. 1,5). ⁴ « σοῦ δέ ποιούντος έλεημοσύνην μή γνώτω ή άριστερά σου τί ποιεί ή δεξιά σου » (Ματθ. 6,3).
28. Στον κατηχητικό λόγο εις τό άγιον Πάσχα (P.G. 59,721-724), που αποδίδεται στον άγιο Ιωάννη τον Χρυσόστομο και διαβάζεται από τον ιερέα τη νύχτα της Ανάστασης, ακούμε πως όλοι θα πάρουν την αμοιβή που δικαιούνται, γιατί ο Κύριος δέχεται με την ίδια προθυμία αυτόν που ήρθε στο εορταστικό τραπέζι τελευταίος όπως δέχτηκε και τον πρώτο.
29. Μετά τη Δευτέρα Παρουσία¹ του Κυρίου, οι αναστημένοι θα πάνε στον παράδεισο ή στην κόλαση, επειδή οι σκέψεις και τα έργα τους² στον κόσμο, ήταν άξια της αιώνιας ζωής κοντά στο Χριστό ή μακριά από τη χάρη του. ¹ (Ματθ. 25,31-46) ² (Ρωμ. 2,7-8).

30. Στο Κοράνιο διαβάζουμε ότι οι πράξεις των ανθρώπων προκαθορίζονται¹ από τον Αλλάχ (9,51), όμως θα κριθούν (83,6) γιατί οι ελεύθεροι άνθρωποι είναι υπεύθυνοι γι' αυτές (21,47). ¹ kismat ή qismah.
31. Ο Ισραήλ έχει σαν Θεό του αποκλειστικά τον ¹ יהוה. Γιαχβέ (Έξ. 20,2-3), τηρεί τις εντολές του και ονομάζεται περιούσιος λαός του Θεού (Έξ. 23,22), επειδή « ό Θεός τοῦ λαοῦ τούτου Ἰσραήλ ἐξελέξατο τούς πατέρας ἡμῶν » (Πράξ. 13,17). Ο νέος λαός του Θεού είναι η Εκκλησία (Α΄ Πέτρ. 2,9).
32. Οι περισσότεροι ινδουιστές επιλέγουν τη σταδιακή απελευθέρωση από την οδυνηρή ύπαρξη, με την προσήλωση στο ντάρμα, δηλαδή τη λατρεία διαφόρων θεοτήτων όπως αυτή του ποταμού Γάγγη, η οποία θεωρείται ότι συμβάλλει στην απόσβεση του κακού κάρμα και άρα σε μια καλή μετενσάρκωση.
33. Οι περισσότεροι κινέζοι επιλέγουν τον ταοϊσμό¹ ή τον κομφουκιανισμό² ή τον μαχαγυάνα βουδισμό³, ανάλογα με το σκοπό που θέλουν να πετύχουν. ¹ Για εναρμόνιση με τη φύση, υγεία και μακροβιότητα ² Για βελτίωση των σχέσεων στην οικογένεια, στην εργασία, στο σχολείο ³ Για μια καλή μεταθανάτια ζωή.
34. Η Αγία Γραφή και η ιερή Παράδοση, η οποία περιλαμβάνει τις αποφάσεις των Οικουμενικών Συνόδων, τα έργα των πατέρων της Εκκλησίας και θέματα που αφορούν τη λατρεία, θεωρούνται από τους πιστούς βασικά στηρίγματα για τη ζωή της Εκκλησίας.
35. Με το μυστήριο του Βαπτίσματος, ο νεοφώτιστος γίνεται μέλος του σώματος της Εκκλησίας, συμμετέχοντας στο θάνατο και στην Ανάσταση του Χριστού¹. Με το μυστήριο του Χρίσματος², ο πιστός παίρνει τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. ¹ (Ρωμ. 6,5) ² (Β΄ Κορ. 1,21-22).
36. Η ιεροσύνη είναι ένα δώρο¹ του Θεού προς κάποιον πιστό άνθρωπο, τον οποίο ο Θεός καλεί να γίνει καλύτερος, επειδή ο άνθρωπος αυτός έδωσε κάποτε το δικαίωμα στον Θεό να τον καλέσει. ¹ Δεν αποτελεί επιβράβευση της ηθικής αξίας του χριστιανού.
37. Με το μυστήριο της ιεροσύνης ένας λαϊκός γίνεται διάκονος ή ένας διάκονος γίνεται πρεσβύτερος ή ένας πρεσβύτερος γίνεται επίσκοπος. Ο κληρικός πρέπει να έχει διάκριση¹, ταπεινοφροσύνη², να αγαπάει³ όλους ανιδιοτελώς, να είναι ανεξίκακος⁴, υπομονετικός⁵, να μην έχει συναισθηματισμούς. ¹ (Εβρ. 5,14) ² « Κύριος (ό Θεός) ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δέ δίδωσι χάριν » (Παρ. 3,34 και Ιακ. 4,6) ³ (Φιλ. 1,9-10) ⁴ (Ρωμ. 12,14) ⁵ (Εβρ. 10,36).
38. Ο ιερέας τελεί τα μυστήρια, διδάσκει και είναι πατέρας όλων των πιστών. Ο άξιος λειτουργός καθημερινά βιώνει την ασκητική αυτοπαραίτηση¹ από πολλά

δικαιώματά του, έχοντας συνείδηση της παρουσίας του Θεού². **1** « ¹² οἶδα καὶ ταπεινοῦσθαι ... ἐν παντί καὶ ἐν πᾶσι μεμύημαι πεινᾶν καὶ ὑστερεῖσθαι· ¹³ πάντα ἰσχύω ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντί με Χριστῷ » (Φιλ. 4,12-13) **2** « κατενώπιον τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν » (Β΄ Κορ. 2,17).

- 39.** Ο απόστολος Παῦλος αναφέρει τη διακόνισσα Φοίβη¹ και περιγράφει τα προσόντα που πρέπει να έχουν οι διακόνισσες². Η Εκκλησία αξιοποίησε τις διακόνισσες³ στην τέλεση του μυστηρίου του βαπτίσματος, στη μεταφορά της θείας κοινωνίας, στη φιλανθρωπία. Την εποχή του Ιουστινιανού, στο ναό της του Θεού Σοφίας και των αγίων Αποστόλων, υπηρετούσαν 40 διακόνισσες⁴. **1** (Ρωμ. 16,1) **2** « γυναῖκας σεμνάς, μὴ διαβόλους, νηφαλίους, πιστάς ἐν πᾶσι » (Α΄ Τιμ. 3,11) **3** Ο ἅγιος Ἰωάννης ο χρυσόστομος (+407) στέλνει επιστολές στην Ολυμπιάδα (P.G. 52,549-623). Ο ἅγιος Νεκτᾶριος (+1920) χειροτόνησε την ηγουμένη του μοναστηρίου, στην Αίγινα **4** Novellae Constitutiones Imp. Iustiniani, C.E.Zachariae A. Lingenthal, Lipsiae, 1881, pars I, σ.71.
- 40.** Η Εκκλησία¹ ως συνέλευση² του εκλεκτού λαού του Θεού, είναι « σῶμα Χριστοῦ³ » (Α΄ Κορ. 12,27), αγία⁴, καθολική⁵ και αποστολική⁶. **1** « οὐ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τό ἐμόν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν » (Ματθ. 18,20) **2** Η qahal (Δευτ. **לְקָהָל** 18,16) είναι η συνέλευση του ισραηλιτικού λαού, στην Παλαιά Διαθήκη. Στην αρχαία Αθήνα, η συνέλευση των ανδρῶν που είχαν πλήρη πολιτικά δικαιώματα και δεν είχαν διαπράξει αδικήματα, ονομαζόταν Εκκλησία του Δήμου **3** Με κεφαλή τον Κύριο (Κολοσ. 1,18) **4** (Εφεσ. 5,25-27) **5** (Πράξ. 10,28) **6** (Εφεσ. 2,20).
- 41.** Η συμβολική διήγηση¹ για την ανάδειξη του βασιλιά των δέντρων, θέλει να τονίσει ότι συχνά κυβερνά ο πιο άχρηστος. **1** Η ελιά, η συκιά, το αμπέλι, αρνήθηκαν και δέχτηκε η αγκαθιά (Κριτ. 9,8-15).
- 42.** Ο λόγος του Χριστού « ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔσται ὑμῶν διάκονος¹ » (Ματθ. 20,26), πραγματοποιήθηκε σε σπουδαίες προσωπικότητες της Παλαιάς Διαθήκης² και στη ζωή του Κυρίου, η οποία κορυφώθηκε στον σταυρικό θάνατό του. **1** Ο ηγέτης αξιοποιεί τα χαρίσματά του για το καλό των συνανθρώπων του και δεν καταντάει ἕνας κοσμικός ἄρχοντας δυνάστης **2** Ο Μωυσής, μετά την ἔξοδο ἀπό την Αίγυπτο, οδήγησε για 40 χρόνια τους ισραηλίτες προς τη «γη της επαγγελίας», αλλά δεν αξιώθηκε να μπει σ'αυτήν, ως αρχηγός ενός ἀπιστου λαού (Δευτ. 34,1-4).

43. Ο Friedrich Nietzsche (1844 - 1900) θεωρούσε ότι η ταπεινοφροσύνη¹ είναι γνώρισμα των αδύναμων, των δούλων². Η Εκκλησία και στις μέρες μας, με τον σταυρωμένο Χριστό, ο οποίος είναι « ιουδαίους μὲν σκάνδαλον, ἔλλησι δὲ μωρία » (Α΄ Κορ. 1,23) και με τους μάρτυρες, αλλάζει τον κόσμο ουσιαστικά. ¹ (Εφεσ. 4,2) ² «Also sprach Zarathustra» (1883-5).
44. Η ανιδιοτελής αγάπη¹ του Ευαγγελίου, πραγματοποιήθηκε στις αγάπες², στην κοινοκτημοσύνη³ που εφάρμοσε η πρώτη κοινότητα των Ιεροσολύμων, στη Βασιλειάδα⁴, στα κοινόβια μοναστήρια και μπορεί να δώσει λύση, στο οξύ πρόβλημα των φτωχών-αστέγων του 4^{ου} κόσμου⁵. ¹ Γαλ.5,13-14 ² Ο απόστολος Παύλος ονομάζει το κοινό τραπέζι, στο σπίτι κάποιου πλούσιου χριστιανού, « Κυριακόν δεῖπνον » (Α΄ Κορ. 11,20-22) ³ « ⁴⁴ ... εἶχον ἅπαντα κοινά, ⁴⁵ καί τά κτήματα καί τās ὑπάρξεις ἐπίπρασκον καί διεμέριζον αὐτά πᾶσι καθότι ἂν τις χρείαν εἶχε » (Πράξ. 2,44-45) ⁴ Ο μέγας Βασίλειος δημιούργησε ένα συγκρότημα, με φτωχοκομεία, ορφανοτροφεία, γηροκομεία, ξενοδοχεία-νοσοκομεία, κοντά στην Καισάρεια (αγ. Γρηγορίου του Θεολόγου, λόγος ΜΓ΄, Εἰς τόν μέγαν Βασίλειον, ἐπίσκοπον Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, Επιτάφιος P.G. 36,577-580 και P.G. 32,488) ⁵ Είναι οι περιθωριοποιημένοι πολίτες ή οι μετανάστες, οι οποίοι ζουν στις πλούσιες χώρες.
45. Όταν, για το ίδιο αμάρτημα, οι γυναίκες κρίνονταν αυστηρότερα από τους άντρες, ο άγιος Γρηγόριος ο Ναζιανζηνός ή Θεολόγος (329-390) έλεγε: « Οὐ δέχομαι ταύτην τήν νομοθεσίαν, οὐκ ἐπαινῶ τήν συνήθειαν. Ἄνδρες ἦσαν οἱ νομοθετοῦντες, διά τοῦτο κατά γυναικῶν ἡ νομοθεσία » (P.G. 36,289)
46. Στην παραβολή του καλού σαμαρείτη¹, ο Χριστός τονίζει ότι « πλησίον » δεν είναι ο ομοϊδεάτης, ο ομόπιστος, ο ομοεθνής αλλά ο « ποιήσας τό ἔλεος μετ'αυτοῦ », αυτός που τον πόνεσε και τον βοήθησε. ¹ Λουκ. 10,25-37.
47. Ο Ιησούς έκανε διάλογο με τη σαμαρείτισσα¹, συναναστρεφόταν τελώνες², έτρωγε με φαρισαίους³, γιατί αγαπούσε τους συνανθρώπους του και τους βοηθούσε να σωθούν⁴, με τη διδασκαλία ή τα θαύματά του. ¹ Ιωάν. 4,7-29 ² Λουκ. 19,1-10 ³ Λουκ. 7,36-50 ⁴ Α΄ Τιμοθ. 2,4.
48. Μέσα σ'έναν κόσμο που η συνύπαρξη ανθρώπων διαφορετικών θρησκειών θεωρείται μεγάλο πρόβλημα, γνωρίζουμε ότι μέσα στο μοναστήρι της αγίας Αικατερίνης, που βρίσκεται στη χερσόνησο του Σινά, υπάρχει ένα τζαμί μικρό αλλά λειτουργικό.

49. Η ιεραποστολή της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας σέβεται την ελεύθερη επιλογή¹ των ανθρώπων και δεν χρησιμοποιεί μεθόδους του προσηλυτισμού. ¹ Ο Κύριος σέβεται τη βούληση των ανθρώπων λέγοντας « εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν ... » (Ματθ. 16,24) και στους δώδεκα μαθητές του, όταν πολλοί από τον ευρύτερο κύκλο των μαθητῶν απομακρύνθηκαν, εἶπε « μή καί ὑμεῖς θέλετε ὑπάγειν; » (Ιωάν. 6,67).
50. Κατά τον Ιουστίνο (110-165), τον φιλόσοφο και μάρτυρα, οι προ Χριστοῦ φιλόσοφοι¹ είχαν σπέρματα² αλήθειας. ¹ Στους νάρθηκες της ιεράς μονῆς αγίου Νικολάου Φιλανθρωπηνῶν, που βρίσκεται στο νησί της λίμνης των Ιωαννίνων, απεικονίζονται πρόσωπα αρχαίων φιλοσόφων ὅπως ο Πλάτων, ο Απολλώνιος ο Τυανεύς, ο Σόλων, ο Αριστοτέλης, ο Πλούταρχος, ο Θουκυδίδης και ο Χίλων ο Λακεδαιμόνιος. ² « παρά πᾶσι σπέρματα ἀληθείας δοκεῖ εἶναι » (Α΄ Απολογία υπέρ χριστιανῶν), P.G. 6,396B. Πρώτοι οι στωϊκοί μίλησαν για τον σπερματικό λόγο.
51. Οι θρησκείες μπορούν να συνυπάρχουν όταν ὅλοι σέβονται το δικαίωμα των συνανθρώπων τους να πιστεύουν ὅπου θέλουν και δεν προσπαθούν να επιβάλλουν την ἀποψή τους στους ἄλλους.
52. Ο αναστημένος Χριστός, μίλησε στους αποστόλους για το μυστήριο της μετάνοιας λέγοντας « ²² ... λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον· ²³ ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε κεκράτηνται » (Ιω. 20,22-23).
53. Ο γερμανός μοναχός, θεολόγος και καθηγητής Μαρτίνος Λούθηρος (1483-1546) διαμαρτυρήθηκε¹ για τα συγχωροχάρτια-indulgentiae², τα οποία πουλούσε η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία σε ὅσους ἠθελαν να απαλλαγούν από τις τιμωρίες³ που επέβαλε ο εξομολόγος ιερέας, ἐξ ὀνόματος του Θεοῦ, σ'αυτή τη ζωή ἢ στο καθαρτήριο πυρ. ¹ Με τις « 95 θέσεις » του, το 1517. ² Οι σχολαστικοί θεολόγοι του 13^{ου} αι. και μάλιστα ο Θωμάς ο Ακινάτης (1225 - 1274), δημιούργησαν τη θεωρία ὅτι ο πάπας μπορούσε να διαχειριστεί τα αγαθά ἔργα, που περισσεύαν από τον Χριστό και από τους αγίους, χωρίς να εἶναι ἀπαραίτητη η ειλικρινής μετάνοια του χριστιανού. ³ Για να ικανοποιηθεῖ η Θεία δικαιοσύνη.
54. Ο ἀπόστολος Παῦλος ζητούσε να μην υπάρχουν ἐρίδες¹ οπαδῶν, μέσα στην Εκκλησία. ¹ « ¹² ἕκαστος ὑμῶν λέγει ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ, ἐγὼ δὲ Χριστοῦ. ¹³ μεμέρισται ὁ Χριστός; μή Παῦλος ἐσταυρώθη ὑπὲρ ὑμῶν; ἢ εἰς τό ὄνομα Παύλου ἐβαπτίσθητε; » (Α΄ Κορ. 1,12-13).

55. Στην προς Διόγνητον¹ επιστολή, ο συγγραφέας λέγει ότι οι χριστιανοί είναι μέσα στον κόσμο αλλά διαφέρουν. ¹ « Οἰκεῖ μὲν ἐν τῷ σώματι ψυχὴ, οὐκ ἔστι δὲ ἐκ τοῦ σώματος· καὶ Χριστιανοὶ ἐν κόσμῳ οἰκοῦσιν, οὐκ εἰσὶ δὲ ἐκ τοῦ κόσμου » P.G. 2,1176B.
56. Οι χριστιανοί πρέπει να έχουν διάκριση¹ και να επιλέγουν προσεχτικά² ό,τι είναι ωφέλιμο για την πορεία τους. ¹ « πάντα δὲ δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε » (Α΄ Θεσ. 5,21) ² « καθάπερ τῆς ροδωνιᾶς τοῦ ἄνθους δρεψάμενοι τὰς ἀκάνθας ἐκκλίνομεν, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων λόγων ὅσον χρήσιμον καρπωσάμενοι, τὸ βλαβερὸν φυλαξώμεθα » Βασιλείου, αρχιεπ. Καισαρείας, Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἄν ἔξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων, P.G. 31,569D.
57. Η Εκκλησία του Χριστού απευθύνεται σε όλους αλλά στους πρώτους αιώνες, γίνονταν κυρίως μέλη της, οι μη προνομιούχοι¹, οι φτωχοί, οι δούλοι, οι οποίοι μεταμόρφωσαν² τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία σιγά σιγά, με τα διακριτικά λόγια τους, με την έντιμη ζωή τους και πολλές φορές με το μαρτύριό τους. ¹ « ²⁷ Τά μωρά τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός, ἵνα τοὺς σοφοὺς καταισχύνῃ, καὶ τὰ ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐξελέξατο ὁ Θεός ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά, ²⁸ καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα ἐξελέξατο ὁ Θεός, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ » (Α΄ Κορ. 1,27-28). ² Η δύναμη του Ευαγγελίου, όπως το προζύμι « ὅλον τό φύραμα ζυμοῖ » (Γαλ. 5,9) και « ἐν ἀσθενείᾳ τελειοῦται » (Β΄ Κορ. 12,9).
58. Στις σχέσεις Κράτους και Εκκλησίας υπάρχουν οι εξής διαφορετικές δυνατότητες: α) σέβονται η καθεμιά τον ιδιαίτερο ρόλο της άλλης και λειτουργούν συμπληρωματικά¹ β) η Εκκλησία εξουσιάζεται από το Κράτος² γ) το Κράτος εξουσιάζεται από την Εκκλησία³ δ) υπάρχει πλήρης χωρισμός⁴ ε) η Εκκλησία διακρίνεται⁵ από την Πολιτεία, όμως απολαμβάνει κάποια προκαθορισμένα προνόμια ¹ Συναλληλία, όπου υπάρχει στενή σύνδεση Εκκλησίας και Πολιτείας χωρίς να καταργείται η ανεξαρτησία των δύο οργανισμών ² Καισαροπαπισμός ή Πολιτειοκρατία ³ Παποκαισαρισμός ή Θεοκρατία, όπου η σύνδεση των δύο έγινε συγχώνευση ⁴ Η Εκκλησία δεν είναι ισότιμη με την Πολιτεία αλλά ένα ιδιωτικό σωματείο ⁵ Η « νόμω κρατούσα Πολιτεία » εποπτεύει τη διοίκηση της Εκκλησίας χωρίς να επεμβαίνει στη λατρεία ή το δόγμα της.
59. Ο απόστολος Παύλος με ταπεινοφροσύνη ομολογεί: « δοκῶ κάγώ Πνεῦμα Θεοῦ ἔχειν » (Α΄ Κορ. 7,40), δηλαδή νομίζω ότι έχω κι εγώ Πνεύμα Θεού, το οποίο με καθοδηγεί, για να μην πέφτω σε πλάνη.

60. Για τους μουσουλμάνους το Κοράνιο είναι ο αιώνιος λόγος του Θεού¹, ένα ουράνιο βιβλίο στα αραβικά² και η μετάφραση των νοημάτων του, έγινε μετά από αιώνες. Πρέπει να γίνεις άραβας για να γνωρίσεις και να ζήσεις το Ισλάμ. ¹ Σούρα 9,6 ² Σούρες 20,113 και 39,28 και 41,3.

61. « ¹ Ἐάν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καί τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δέ μή ἔχω, γέγονα χαλκός ἤχῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. ² καί ἐάν ἔχω προφητείαν καί εἰδῶ τά μυστήρια πάντα καί πᾶσαν τήν γνῶσιν, καί ἐάν ἔχω πᾶσαν τήν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δέ μή ἔχω, οὐδέν εἶμι. ³ καί ἐάν ψωμίσω πάντα τά ὑπάρχοντά μου, καί ἐάν παραδῶ τό σῶμα μου ἵνα καυθήσομαι, ἀγάπην δέ μή ἔχω, οὐδέν ὠφελοῦμαι. ⁴ Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, ⁵ οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τά ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τό κακόν, ⁶ οὐ χαίρει ἐπί τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δέ τῇ ἀληθείᾳ. ⁷ πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει » (Α΄ Κορ. 13,1-7).

¹ Αν μπορώ να μιλάω όλες τις γλώσσες των ανθρώπων, ακόμα και των αγγέλων, αλλά δεν έχω αγάπη για τους άλλους, οι λόγοι μου ακούγονται σαν ήχος χάλκινης καμπάνας ή σαν κυμβάλου αλαλαγμός. ² Κι αν έχω της προφητείας το χάρισμα κι όλα κατέχω τα μυστήρια κι όλη τη γνώση, κι αν έχω ακόμα όλη την πίστη έτσι που να μετακινώ βουνά, αλλά δεν έχω αγάπη, είμαι ένα τίποτα. ³ Κι αν ακόμα μοιράσω στους φτωχούς όλα μου τα υπάρχοντα, κι αν παραδώσω στη φωτιά το σώμα μου για να καεί, αλλά δεν έχω αγάπη, σε τίποτα δε μ' ωφελεί. ⁴ Εκείνος που αγαπάει έχει μακροθυμία, έχει και καλοσύνη· εκείνος που αγαπάει δε ζηλοφθονεί· εκείνος που αγαπάει δεν κομπάζει ούτε περηφανεύεται, ⁵ είναι ευπρεπής, δεν είναι εγωιστής ούτε ευερέθιστος· ξεχνάει το κακό που του έχουν κάνει, ⁶ δε χαίρεται για το στραβό που γίνεται, αλλά μετέχει στη χαρά για το σωστό. ⁷ Εκείνος που αγαπάει, όλα τα ανέχεται· σε όλα εμπιστεύεται, για όλα ελπίζει, όλα τα υπομένει.

Όταν οι άνθρωποι δεν αγαπούν, ξαναζει η ανθρωπότητα το δράμα του πύργου της Βαβέλ (Γέν. 11,1-9), εκεί που οι άνθρωποι μιλούσαν την ίδια γλώσσα αλλά οι καρδιές τους ήταν τόσο μακριά. Η αδιαφορία για τον άλλο αποξενώνει τους ανθρώπους

και τους κάνει εγωκεντρικά άτομα. Ακόμα και τα δώρα του Θεού, χωρίς την αγάπη, γίνονται θνητές πραγματικότητες αυτού του κόσμου. Κι αν εφαρμόσει κάποιος το Νόμο του Θεού κοιτάζοντας τους τύπους ή οδηγηθεί στο θάνατο μαρτυρικά, χωρίς το δήμιό του να συμπονά, μάλλον την έχασε την ευκαιρία να συναντήσει τον πρωτομάρτυρα, τον Στέφανο. Εκείνος που αγαπάει, κάνει υπομονή στα δύσκολα που ο διπλανός του στήνει και δεν του ρίχνει αδιάκριτα αλάτι στις πληγές, γιατί η αγκάλη η ζεστή, στα δύσκολα πρωτίστως, δεν έχει αγκάθια και φωνές ή σκέψεις μουλλωχτές. Ο εκλεκτός που εμπιστεύεται απλόχερα όλους τους συναμαρτωλούς, όλα τα βλέπει αισιόδοξα στο σχέδιο του Θεού, που χάρη δίνει στους πιστούς κι ανέχεται τους άλλους, τους «ιδιώτες», που κοιτούν να χτίσουνε στην άμμο. Αν ήταν η αγάπη ανταλλαγή και μέσα είχε συμφέρον, γιατί να λέει η Γραφή πως «ο Θεός είν' αγάπη»; (Α΄ Ιωάν. 4,8).

- 62.** Ένας ύμνος, της Μεγάλης εβδομάδας είναι το « Ώ γλυκύ μου ἔαρ, γλυκύτατό μου τέκνον, ποῦ ἔδου σου τό κάλλος; » (εγκώμια της Μεγ. Παρασκευής).
- 63.** Η υπερηφάνεια δημιουργεί εχθρότητα¹ ανάμεσα στους ανθρώπους, οδηγεί στη διάσπαση² των σχέσεών τους με τον Θεό και στην αμετανοησία³. **1** « καί πρὸς τὸν ἄνδρα σου ἢ ἀποστροφή σου, καί αὐτός σου κυριεύσει » (Γέν. 3,16) και « ... συγγέωμεν ἐκεῖ αὐτῶν τὴν γλῶσσαν, ἵνα μὴ ἀκούσωσιν ἕκαστος τὴν φωνὴν τοῦ πλησίον » (Γέν. 11,7). **2** « ... μὴ ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν ἀπ' αὐτοῦ, ἔφαγες; » (Γέν. 3,11). **3** « ¹² καί εἶπεν ὁ Ἀδάμ Ἡ γυνή, ἣν ἔδωκας μετ' ἐμοῦ, αὕτη μοι ἔδωκεν ἀπὸ τοῦ ξύλου, καί ἔφαγον. ¹³ καί εἶπεν Κύριος ὁ Θεὸς τῇ γυναικί Τί τοῦτο ἐποίησας; Καί εἶπεν ἡ γυνή Ὁ ὄφις ἠπάτησέν με, καί ἔφαγον » (Γέν. 3,12-13).
- 64.** Ο άγιος Γεώργιος ήταν στρατιωτικός που μαρτύρησε¹ στην Παλαιστίνη². Ο μεγαλομάρτυς Γεώργιος τον 6^ο αι. αιοιογραφείται όρθιος, κρατώντας τον σταυρό³ ή δεόμενος με τα χέρια υψωμένα, ενώ τον 12^ο αι. ως έφιππος ήρωας, σκοτώνει τον δράκο⁴ ή έναν βάρβαρο. Οι μουσουλμάνοι της Τουρκίας συμμετέχουν στη χριστιανική γιορτή⁵ του αγίου και στο Hidirellez⁶. **1** Ευσεβίου Καισαρείας, Περί τῶν έν Παλαιστίνη

μαρτυρησάντων, P.G. 20,1457 και Ευσεβίου, Εκκλησιαστική Ιστορία, P.G. 20,... **2** Ο μέγας Κωνσταντίνος εγκαινίασε εκκλησία προς τιμήν του αγ.Γεωργίου στη Λύδδα-Διόσπολη. **3** Στο Σινά. **4** Στην αρχαία Ελλάδα, ο Περσέας είναι δρακοντοκτόνος και σώζει την Ανδρομέδα από το κήτος **5** Στην ι.μονή αγ. Γεωργίου του κουδουνά, της Πριγκήπου, στις 23 Απριλίου. **6** Γιορτή της Άνοιξης, του Γεωργίου-Khidr και του Ηλία-Elijah, στις 6 Μαΐου. Σχετικό είναι και το βαλκανικό τραγούδι των ρομά Ederlezi.

65. Οι Μπεκτασήδες είναι Αλεβίτες¹ μουσουλμάνοι, οι οποίοι δέχονται την ισότητα ανδρών και γυναικών και είναι ανεκτικοί απέναντι σε άλλες θρησκείες². **1** Οι οπαδοί του Αλή³ είναι Σιίτες. Πιστεύουν ότι ο χαλίφης δεν πρέπει να εκλέγεται αλλά να έχει συγγένεια αίματος με τον Αλή. **2** Επειδή σέβονται τη χριστιανική πίστη, θεωρούνται λανθασμένα ως κρυπτοχριστιανοί. **3** Γαμπρός του Μωάμεθ.

66. Ο santa Claus¹ που είναι μια ιδιαίτερη φιγούρα ενός ηλικιωμένου, ευτραφούς, καλόκαρδου, γενειοφόρου, με τα γυαλιστερά κόκκινα ρούχα, που φέρνει τα δώρα σε όλα τα καλά παιδάκια με το έλκηθρο και τους τάρανδους, είναι λογοτεχνικό δημιούργημα² του Clement C. Moore με εικονογράφηση του Thomas Nast. **1** Ο άγιος Νικόλαος, που πιστεύουν πολλοί ότι ήταν αρχιεπίσκοπος Μύρων της Λυκίας και ότι συμμετείχε στην Α΄ Οικ. Σύνοδο, είναι ένα πρόσωπο που όλοι θεωρούν καλοσυνάτο, με το χάρισμα της ελεημοσύνης και πολλές φορές συγχέεται με τον άγιο Βασίλειο (330-379). Η αγιολογία δέχεται ότι ο νοβατιανός ασκητής Ευτυχιανός³ του 4^{ου} αι. και ο μοναχός Νικόλαος του 7^{ου} αι. έδωσαν πολλά στοιχεία για την δημιουργία της προσωπικότητας του αγίου Νικολάου, τον οποίον πιστεύουμε σήμερα. **2** Visit of st. Nicolas (1874) **3** Σωκράτους Εκκλησιαστική Ιστορία, Βιβλίο πρώτο, κεφ. ΙΓ΄, P.G. 67,105.

67. Η φράση « Μαράν Άθά¹ » από την Καινή Διαθήκη² και τη χριστιανική λατρεία της αποστολικής εποχής³, που διασώζεται στις σημερινές θείες λειτουργίες⁴, χρησιμοποιείται όπως το « Άμήν »⁵ ή το « Ωσαννά »⁶ ή το « Άλληλούϊα »⁷. **1** Οι δύο

αραμαϊκές λέξεις **קָמָה יְהוָה** σημαίνουν « Ο Κύριος έρχεται ». **2** « εἴ τις οὐ φιλεῖ τόν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ἦτω ἀνάθεμα, μαράν ἀθά » (Α΄ Κορ. 16,22) και « Λέγει ὁ μαρτυρῶν ταῦτα· ναί ἔρχομαι ταχύ. ἀμήν, ναί ἔρχου, Κύριε Ἰησοῦ » (Αποκ. 22,20). **3** « Ἐλθέτω χάρις και παρελθέτω ὁ κόσμος οὗτος. Ὡσαννά τῷ Θεῷ Δαβίδ. Εἴ τις ἅγιός ἐστιν, ἐρχέσθω· εἴ τις οὐκ ἔστι, μετανοεῖτω· μαράν ἀθά· ἀμήν » (Διδαχή των δώδεκα Αποστόλων 10,6). **4** « Πρόσχες, Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ Θεός ἡμῶν, ἐξ ἁγίου κατοικητηρίου σου και ἀπό θρόνου δόξης τῆς βασιλείας σου και ἐλθέ εἰς τὸ ἀγιάσαι ἡμᾶς, ὁ ἄνω τῷ Πατρὶ συγκαθήμενος και ὧδε ἡμῖν ἀοράτως συνῶν και καταξίωσον τῆ κραταιᾷ σου χειρὶ μεταδοῦναι ἡμῖν τοῦ ἀχράντου σώματός σου και τοῦ τιμίου αἵματος, και δι' ἡμῶν παντὶ τῷ λαῷ » (ευχή προπαρασκευαστική της Θείας Κοινωνίας). **5** Το « **קָמָה** » εἶναι εβραϊκή λέξη και σημαίνει ναι, αληθινά, Α΄ Ἐσδρα 9,47 και Ματθ. 5,18 **6** « **קָמָה יְהוָה** », Δοξάστε, Ψαλμ. 118,25 και Ματθ. 21,9. **7** « **קָמָה יְהוָה** », Αινεῖτε τον Κύριο, Ψαλμ. 115,18 και Αποκ. 19,1.

- 68.** Η « ἡμέρα **1** Κυρίου » εἶναι η εποχή που θα έρθει ο Κύριος, θα κρίνει και θα βασιλεύσει, εξαφανίζοντας τους εχθρούς **2**. **1** **Yom Yahweh** **יְהוָה יוֹם** Ἰωήλ 1,15 **2** Ο θάνατος, η αμαρτία.
- 69.** Για τους μουσουλμάνους οι τροφές που επιτρέπονται από το νόμο ονομάζονται χαλάλ και αυτές που δεν επιτρέπονται χαράμ.
- 70.** Ο ιερὸς πόλεμος **1** που γίνεται από τους πιστούς στο Ισλάμ **2** μουσουλμάνους, θα οδηγήσει σε ανταμοιβή **3** ὅσους θυσιάστηκαν και σε τιμωρία **4** ὅσους τον απέφυγαν. **1** Με τον Jihad (Κοράνιο 2,190) που γίνεται για χάρη του Αλλάχ, διαδόθηκε η θρησκεία του Ισλάμ. Ο «αγώνας» κατά των ειδωλολατρῶν σταματάει και αντιμετωπίζονται με επιείκεια ὅταν μετανιώσουν (Κορ. 9,5). Οι λαοί της Βίβλου (Κορ. 5,65) αναφέρονται θετικά (Κορ. 2,62 και 5,82-3) ἢ προσεγγίζονται επιτιμητικά (Κορ. 5,15-19 και 5,51 και 5,72). **2** Η αραβική λέξη σημαίνει υποταγή στον Αλλάχ. **3** Κοράνιο 3,157-8. **4** Κοράνιο 9,81-2. { B 152 }.
- 71.** Ο ιερὸς πόλεμος **1** των ισραηλιτῶν στην Παλαιά Διαθήκη **2**, είχε σκοπό την ἀπόκτηση εθνικής γῆς **3**. **1** Η διδασκαλία του Δευτερονομίου **4** για τον πόλεμο αυτό τόνιζε ὅτι ο ἀόρατος

αρχηγός ήταν ο Γιαχβέ, οι ειδωλολατρικοί λαοί της Χαναάν και οι πόλεις τους έπρεπε να προσφερθούν «ανάθεμα⁵» στον Κύριο και οι υπόλοιποι λαοί εκτός Χαναάν i) αν έκαναν ειρήνη, ζούσαν δουλεύοντας ως υποτελείς ii) αν έκαναν πόλεμο, μετά τη νίκη οι άντρες σφάζονταν και οι γυναίκες, τα παιδιά, τα ζώα, τα υλικά αγαθά αξιοποιούνταν από τους νικητές. ² Στα βιβλία του «Ιησού του Ναυή» και των «Κριτών». ³ Αυτή η συγκεκριμένη περιοχή είναι η Χαναάν (Γέν. 17,8), η γη της επαγγελίας (Γέν. 11,7), που είχε υποσχεθεί ο Θεός στον Αβραάμ για τους απογόνους του. ⁴ Δευτ. 20,1-20. ⁵ Οι πόλεις που είχαν καταληφθεί, γίνονταν ολοκαύτωμα και όλοι οι κάτοικοί τους μαζί με τα ζώα εξοντώνονταν (Ιησούς του Ναυή 6,21). Η σκληρότητα αυτή των εβραίων ήταν αντίστοιχη με των αντιπάλων τους εκείνη την εποχή και σκοπό είχε την αποφυγή της αρνητικής επίδρασης της χαναανιτικής θρησκείας στη θρησκεία του Γιαχβέ.

72. Οι μαθητές του Χριστού είναι το αλάτι και το φως του κόσμου¹.

¹ « ¹³ Ὑμεῖς ἐστε τό ἄλας τῆς γῆς· ἐάν δέ τό ἄλας μωρανθῆ, ἐν τίνι ἀλισθήσεται; ... ¹⁴ Ὑμεῖς ἐστε τό φῶς τοῦ κόσμου. οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη· ¹⁵ οὐδέ καίουσι λύχνον καί τιθέασιν αὐτόν ὑπό τόν μόδιον, ἀλλ' ἐπί τήν λυχνίαν, καί λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ. ¹⁶ οὕτω λαμψάτω τό φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τά καλά ἔργα καί δοξάσωσι τόν πατέρα ὑμῶν τόν ἐν τοῖς οὐρανοῖς » (Ματθ. 5,13-16).

73. Ο Θεός είναι δημιουργός¹ της ζωής και ο άνθρωπος συνδημιουργός² της ανθρώπινης ζωής. ¹ « εἶπεν ὁ Θεός Ἐξαγαγέτω τά ὕδατα ἐρπετά ψυχῶν ζωσῶν καί πετεινά πετόμενα ἐπί τῆς γῆς ... » (Γέν. 1,20) και « καί ἐποίησεν ὁ Θεός τόν ἄνθρωπον , κατ'εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν ... » (Γέν. 1,27). ² « ¹ Ἀδάμ ἔγνω Εὐαν τήν γυναῖκα αὐτοῦ, καί συλλαβοῦσα ἔτεκεν τόν Κάϊν ... ² καί προσέθηκεν τεκεῖν τόν ἀδελφόν αὐτοῦ τόν Ἄβελ ... » (Γέν. 4,1-2).

74. Η γέννηση¹ των παιδιών είναι χάρισμα² από τον Θεό και η ανατροφή³ τους είναι η σπουδαιότερη υπηρεσία που μπορούν να προσφέρουν οι γονεῖς⁴ τους. ¹ « σωθήσεται δέ διά τῆς τεκνογονίας, ἐάν μείνωσιν ἐν πίστει καί ἀγάπῃ καί ἀγιασμῶ μετά σωφροσύνης »

(Α΄ Τιμ. 2,15). **2** « καί ηὐλόγησεν αὐτούς ὁ Θεός λέγων Αὐξάνεσθε καί πληθύνεσθε καί πληρώσατε τήν γῆν ... » (Γέν. 1,28). **3** « Οὐ γάρ τό σπεῖραι ποιεῖ πατέρα μόνον, ἀλλά τό παιδεῦσαι καλῶς· οὐδέ τό κυῆσαι μητέρα ἐργάζεται, ἀλλά τό θρέψαι καλῶς » (Ἰωάν. Χρυσοστόμου, Λόγος Α΄ περί τῆς Ἄννης, P.G. 54,636) και « Οὐ γάρ τό τεκεῖν μητρός, τοῦτο γάρ τῆς φύσεως, ἀλλά τό θρέψαι μητρός, τοῦτο γάρ τῆς προαιρέσεως » (Ἰωάν. Χρυσοστ., Εἰς Μακκαβαίους, ὁμιλία Α΄, P.G. 50,621). **4** Ο ἀπόστολος Παῦλος λέγει « εἰ ἐτεκνοτρόφησεν » (Α΄ Τιμοθ. 5,10) και ὄχι « εἰ ἐτεκνοποίησεν », αναφερόμενος στο θετικό ἔργο μιας γυναίκας.

75. Ο δάσκαλος **1** πρέπει να εἶναι ἔμπειρος **2**, να αγαπάει **3** τα παιδιά, τα οποία του ἔχει εμπιστευτεῖ **4** ο Θεός **5** και να τα διδάσκει με το παράδειγμά **6** του. **1** « Τό τῆς διδασκαλίας καί τό τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα μέγα ἐστί καί θαυμαστόν » (P.G. 62,525). **2** « ... ἔμπειρον εἶναι δεῖ τῶν τοιούτων ἀγώνων τόν διδάσκειν τούς ἄλλους λαχόντα » (P.G. 48,672) και « Τόν γάρ διδάσκαλον πρότερον ἑαυτοῦ χρή εἶναι διδάσκαλον. Ὡσπερ γάρ ὁ στρατηγός, ἐάν μή πρότερον ἤ στρατιώτης ἄριστος, οὐδέ στρατηγός ἔσται ποτέ· οὕτω καί ὁ διδάσκων » (Ἰωάν. Χρυσοστ., Εἰς Α΄ Τιμόθ. ὁμιλ. Ε΄, P.G. 62,527). **3** « καί τοῦτο ἀρχόντων, τό μή τιμῆς ἀπολαύειν μόνον, ἀλλά και πολλήν ἐνδείκνυσθαι πρός τούς ἀρχομένους τήν πρόνοιαν καί τήν προστασίαν » (P.G. 51,96). **4** « Ἰδού ἐγώ καί τά παιδιά, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεός » (Ησ. 8,18). **5** « Καί γάρ φιλόπαιδος καί φιλοθέου διδασκάλου τό μή μόνον λόγῳ παιδεύειν, ἀλλά καί δι' εὐχῶν τήν παρά τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν τοῖς διδασκομένοις εἰσάγειν » (Ἰωάν. Χρυσ., Εἰς τήν πρός Ρωμαίους ἐπιστολήν, ὁμιλία ΚΖ΄, P.G. 60,643). **6** « Τοῦτο, ὡς διδάσκαλος ἄριστος, τό δι' ἑαυτοῦ παιδεύειν ἃ λέγει » (P.G. 61,167).

76. Οι χριστιανοί αγωνίζονται με ἐλπίδα **1** γιατί ἔχουν συνείδηση της παρουσίας του Θεοῦ **2** και συμπαραστάτες **3** τους πρόσωπα **4** τα οποία οι περισσότεροι ἄνθρωποι αγνοοῦν **5** ἀκόμη. **1** « Ὁ δέ Θεός τῆς ἐλπίδος πληρῶσαι ὑμᾶς πάσης χαρᾶς καί εἰρήνης ἐν τῷ πιστεύειν, εἰς τό περισσεύειν ὑμᾶς ἐν τῇ ἐλπίδι ἐν δυνάμει Πνεύματος Ἁγίου » (Ρωμ. 15,13). **2** Ο πάγκαλος Ἰωσήφ αἰῶνες πριν δώσει ο Θεός τις δέκα ἐντολές στον Μωυσή εἶπε « πῶς ποιήσω τό ρῆμα τό πονηρόν τοῦτο καί ἀμαρτήσομαι

έναντίον τοῦ Θεοῦ; » (Γέν. 39,9), ο Δαβίδ « προωρώμην τόν Κύριον ἐνώπιόν μου διά παντός, ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστίν, ἵνα μή σαλευθῶ » (Ψαλμ. 15,8) και ο απόστολος Παύλος « ἐκ Θεοῦ κατενώπιον τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ λαλοῦμεν » (Β΄ Κορ. 2,17). **3** « Κύριος βοηθός μου και ὑπερασπιστής μου » (Ψαλμ. 27,7). **4** Ο τριαδικός Θεός, οι ἄγγελοι και οι ἅγιοι δεν υπάρχουν για τους ορθολογιστές που αποδέχονται μόνο την αντικειμενική υλική πραγματικότητα ενώ η Αγία Γραφή με σαφήνεια λέγει « ἐγώ ἀποστέλλω τόν ἄγγελόν μου ... ἵνα φυλάξῃ σε ἐν τῇ ὁδῷ » (Ἐξ. 23,20). **5** « προσεύξατο Ἐλισαίε καί εἶπεν Κύριε, διάνοιξον τούς ὀφθαλμούς τοῦ παιδαρίου καί ιδέτω » (Δ΄ Βασιλειῶν 6,12-17).

77. Ο ἅγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος τόνιζε την αξία των καλῶν ἔργων¹ και αναφερόμενος στην πρώτη Εκκλησία των Ιεροσολύμων ἔλεγε ὅτι πολλοί καλοπροαίρετοι ιουδαῖοι δέχονταν τη χριστιανική πίστη επειδή οι χριστιανοί ζούσαν γεμάτοι αγάπη, χαρά, ειρήνη και ὄχι γιατί ἔκαναν θαύματα². **1** « λαμψάτω τό φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τά καλά ἔργα και δοξάσωσι τόν πατέρα ὑμῶν τόν ἐν τοῖς οὐρανοῖς » (Ματθ. 5,16). **2** « σημείων επίδειξις ἢ πολιτείας ἀρίστης ἀκρίβεια; ... ἐάν χρημάτων ὑπερίδης, ἐάν φιλοστοργήσης, ἐάν δῶς πεινῶντι τόν ἄρτον σου, ἐάν θυμοῦ κρατήσης, ἄν κενοδοξίαν ἐκβάλης ... τό γάρ μέγιστον, ἀγάπη καί ἐπιείκεια και ἐλεημοσύνη » P.G. 58,480 .{ B 156 }.

78. Η ανήθικη εφαρμογή της εξωσωματικής γονιμοποίησης¹ αδιαφορεῖ για την ἐμψύχωση του ἀνθρωπίνου σώματος κατά τη στιγμή της σύλληψης² και δημιουργεῖ πολλά κοινωνικά προβλήματα³. **1** Εἶναι ἀπαραδέκτα τα πειράματα ἢ η καταστροφῆ των υπεράριθμων ἐμβρύων. **2** Η Εκκλησία γιορτάζει τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου δηλαδή τη σύλληψη του Χριστοῦ στις 25 Μαρτίου, τη σύλληψη της Παναγίας στις 9 Δεκεμβρίου και τη σύλληψη του ἁγίου Ιωάννη του προδρόμου στις 23 Σεπτεμβρίου. **3** Η ἐπιλογή του φύλου ἢ κάποιων ιδιαίτερων σωματικῶν χαρακτηριστικῶν ἤδη πραγματοποιεῖται σε κάποια κράτη ὅπως η Κίνα. { B 163 }.

- 79.** Η εξωσωματική γονιμοποίηση απορρίπτεται από τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. { B 164 }.
- 80.** Μέσα στον χριστιανικό γάμο, η αγάπη του άντρα προς τη μοναδική γυναίκα του, έχει πρότυπο τον Χριστό και τη θυσία του προς την Εκκλησία¹. ¹ « οι άνδρες αγαπάτε τας γυναίκας έαυτῶν, καθώς και ο Χριστός ήγάπησε τήν έκκλησία και έαυτόν παρέδωκεν υπέρ αυτής » (Εφεσ. 5,25). { B 171 }.
- 81.** Ο σύζυγοι δεν εξουσιάζουν¹ ούτε το σώμα τους μέσα στο γάμο. ¹ « ή γυνή του ίδιου σώματος ούκ έξουσιάζει, άλλ'ο άνήρ· όμοίως και ο άνήρ του ίδιου σώματος ούκ έξουσιάζει, άλλ' ή γυνή » (Α΄ Κορ. 7,4) { B 173 }.
- 82.** Στο Κοράνιο διαβάζομε ότι οι άντρες είναι ανώτεροι¹ από τις γυναίκες και επιτρέπεται η πολυγαμία². ¹ Οι άντρες είναι οι προστάτες των γυναικών (Κ. 4,34). Στην κληρονομιά το αγόρι δικαιούται διπλάσιο μερίδιο από ένα κορίτσι (Κ. 4,11) και αξιόπιστη μαρτυρία μπορούν να δώσουν δύο άντρες ή ένας άνδρας και δύο γυναίκες (Κ. 2,282). ² (Κ. 4,3) και (Κ. 23,6) { B 174 }.
- 83.** Η Εκκλησία ενθαρρύνει τη δωρεά ενός από τα διπλά μας όργανα (νεφρά) ή ιστών (αίμα, δέρμα, μυελός των οστών) από ζωντανούς δότες. { B 179 }.
- 84.** Οι κοσμικοί θεωρούν τον χρόνο και τον τρόπο της «ευθανασίας» δικαίωμά τους ενώ οι χριστιανοί θεωρούν τη ζωή ως δώρο¹ του Θεού και εμπιστεύονται τη ζωή τους και το τέλος² της αποκλειστικά στον Θεό. ¹ « ... αυτός διδούς πᾶσι ζωήν και πνοήν και τά πάντα » (Πράξ. 17,25). ² « σύ γάρ ζωής και θανάτου έξουσίαν έχεις » (Σοφ. Σολομ. 16,13). { B 181 }.
- 85.** Με το μυστήριο του ευχελαίου, η Εκκλησία προσεύχεται για τη θεραπεία¹ του αρρώστου, που εμπιστεύεται² τον Θεό και τον ενισχύει με υπομονή στη δοκιμασία του. ¹ (Ιακ. 5,14-15) ² « ο Κύριος έδωκεν, ο Κύριος αφείλατο· ως τῷ Κυρίῳ έδοξεν, ούτως και έγένητο· εἶη τό όνομα Κυρίου εύλογημένον » (Ιώβ 1,21).
- 86.** Στην παραβολή του ασώτου υιού¹ ή του φιλεύσπλαχνου πατέρα, ο μικρότερος γιος συνειδητοποίησε την τραγική του κατάσταση,

αποφάσισε να αλλάξει τη ζωή του και επέστρεψε μετανιωμένος ενώ ο καλοσυνάτος πατέρας του τον υποδέχτηκε με χαρά χωρίς να πληγώσει την αξιοπρέπειά του. **1** (Λουκ. 15,11-32). { B 185-6 }.

87. Η επανένταξη του αμαρτωλού στην Εκκλησία είναι το αποτέλεσμα της μετάνοιας, της ουσιαστικής δηλαδή αλλαγής που ο άνθρωπος προχωράει α) στην επαναφορά¹ της σχέσης του με τον Θεό β) στην ομολογία της αστοχίας² με ταπεινοφροσύνη και γ) στην έμπρακτη αποκατάσταση³ της αδικίας. **1** « Ἐλέησόν με ὁ Θεός κατά τό μέγα ἔλεός σου καί κατά τό πλήθος τῶν οἰκτιρμῶν σου ἐξάλειψον τό ἀνόμημά μου » (Ψαλμ. 50,3). **2** « ... πάτερ, ἤμαρτον εἰς τόν οὐρανόν καί ἐνώπιόν σου· οὐκέτι εἰμί ἄξιος κληθῆναι υἱός σου· » (Λουκ. 15,18-19). **3** « εἴτινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν » (Λουκ. 19,8). { B 186 }.

88. Στον ὄρθρο των Κυριακῶν του Τριωδίου, οι χριστιανοί συμπάλλουν το ιδιόμελο: « Τῆς μετανοίας¹ ἄνοιξόν μοι πύλας Ζωοδότα· ὀρθρίζει γάρ τό πνεῦμά μου, πρὸς ναόν τόν ἅγιόν σου, ναόν φέρον τοῦ σώματος, ὄλον ἐσπιλωμένον². ἄλλ' ὡς οἰκτίρμων κάθαρον, εὐσπλάχνω σου ἐλέει ». **1** Ὅταν μπούμε στη μετάνοια μπαίνομε στη διαδικασία της Βασιλείας του Θεού, ὅπως μπήκε ο Ζακχαῖος (Λουκ. 19,1-10), ο οποίος ἦταν προορισμένος για τη σωτηρία. **2** Ἐχω βρωμίσει το ναό του σώματός μου και φυγάδευσα το Ἅγιο Πνεύμα. { B 187 }.

89. Στο Κοράνιο τιμωρούνται αυστηρά οι αμαρτίες ὅπως η απιστία¹, η ειδωλολατρία², η κλοπή³, η μοιχεία⁴, η συκοφαντία⁵, υπάρχει ὅμως επιείκεια⁶ σε ὅσους μετανοοῦν. **1** (Κ 8,38-39 και 9,29) **2** (Κ 9,05) **3** Στο ζύγι (Κ 83,1-3), στις περιουσίες των ορφανῶν (Κ 4,10), ὅταν δεν εἶναι ψωμί, γάλα, φρούτα, κρέας, ἀπό ἐνήλικο και η αξία δεν εἶναι ευτελής, σύμφωνα με τη σαρία (Κ 5,38) **4** (24,2) **5** (Κ 24,4) **6** (Κ 4,110). Στην εἰσαγωγή κάθε σούρας, ἐκτός της 9^{ης}, ο μουσουλμάνος λέγει « bi-smi llahi l-rahmani l-rahim » που σημαίνει « στο ὄνομα του ΑΛΛΑΧ του Παντελεήμονα, του Πολυεύσπλαχνου ». { B 187 }.

90. Ο Ιησούς συγχώρησε τη μοιχαλίδα λέγοντας στους φαρισαίους « ὁ ἀναμάρτητος¹ ὑμῶν πρῶτος βαλέτω λίθον² ἐπ' αὐτήν » (Ιωάν 8,7) και στην αμαρτωλή γυναίκα « πορεύου καί ἀπό τοῦ νῦν μηκέτι ἀμάρτανε »

(Ιωάν. 8,11). **1** Ο Κύριος ήθελε να πει ότι ο Μωσαϊκός νόμος λέγει να τιμωρούνται και ο μοιχός και η μοιχαλίδα, όμως αυτοί επέλεξαν να διώξουν τον άντρα και έφεραν τη γυναίκα, για να κατηγορήσουν τον Χριστό ότι δεν τηρεί το νόμο. **2** Λευϊτ. 20,10. { B 188 }.

91. Η φιλοξενία¹, είναι μεγάλη αρετή γιατί δείχνει έμπρακτα την αγάπη του ανθρώπου προς τον άγνωστο αδερφό² του. **1** Ο πατριάρχης Αβραάμ αξιώθηκε να φιλοξενήσει την Αγία Τριάδα στη βελανιδιά του Μαμβρή (Γέν. 18,1-8). **2** « Ή φιλαδελφία μενέτω » (Εβρ. 13,1-3). { B 191 }.

92. Η χριστιανική αγάπη¹ είναι απομίμηση της ανιδιοτελούς² αγάπης του Θεού και διαφορετική από την ανοχή ή τη συναλλαγή των κοσμικών³. **1** « ²⁷ ... αγαπάτε τούς έχθρους ύμῶν, καλῶς ποιείτε τοῖς μισοῦσιν ύμᾶς, ²⁸ εὐλογεῖτε τούς καταρωμένους ύμῖν, προσεύχεσθε υπέρ τῶν ἐπηρεαζόντων ύμᾶς » (Λουκ. 6,27). **2** « τόν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει ἐπί πονηροῦς καί ἀγαθοῦς καί βρέχει ἐπί δικαίους καί ἀδίκους » (Ματθ. 5,45). **3** « ἐάν γάρ ἀγαπήσητε τούς ἀγαπῶντας ύμᾶς, τίνα μισθόν ἔχετε; Οὐχί καί οἱ τελῶναι τό αὐτό ποιοῦσι; » (Ματθ. 5,46).

93. Στις Παροιμίες του Σολομώντα διαβάζομε « Κύριος υπερηφάνους ἀντιτάσσει¹, ταπεινοῖς δέ δίδωσιν χάριν » (Παρ. 3,34). **1** Στην πραγματικότητα οι εγωιστές αποκρούουν τη χάρη του Θεού. { B 193 }.

94. Στη δεύτερη παρουσία του ο Χριστός θα κρίνει τις πράξεις¹ όλων των ανθρώπων και θα χαρίσει ολοκληρωτικά τη Βασιλεία του στους ευλογημένους, σ' αυτούς που συμπαραστάθηκαν² σε όσους άσημους αδερφούς του είχαν ανάγκη. **1** « Οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τήν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τό θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς » (Ματθ. 7,21). **2** « ³⁵ ἐπείνασα καί ἐδώκατέ μοι φαγεῖν, ἐδίψησα καί ἐποτίσατέ με, ξένος ἤμην καί συνηγάγετέ με, ³⁶ γυμνός και περιεβάλετέ με, ἡσθένησα καί ἐπεσκέψασθέ με, ἐν φυλακῇ ἤμην καί ἤλθετε πρός με » (Ματθ. 25,35-36). { B 193 }.

95. Ο ευαγγελιστής και απόστολος Ιωάννης έγγραψε στην πρώτη επιστολή του « ἐάν τις εἶπη ὅτι ἀγαπῶ τόν Θεόν καί τόν ἀδελφόν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστίν· ὁ γάρ μή ἀγαπῶν τόν ἀδελφόν ὄν ἐώρακε, τόν Θεόν ὄν οὐχ ἐώρακε πῶς δύναται ἀγαπᾶν; » (Α΄ Ιωάν. 4,20). { B 194 }.

- 96.** Ο Κύριος είπε στον θεραπευμένο λεπρό, από τη Σαμάρεια « ή πίστις σου σέσωκέ σε » (Λουκ. 17,19). **1** Το κάθε χάρισμα του Θεού θέλει και τη συνεργασία του ανθρώπου. { B 194 }.
- 97.** Ο άγιος Σωφρόνιος Α΄ (560-638 μ.Χ.) ο πατριάρχης Ιεροσολύμων, έγραψε ένα θρησκευτικό μυθιστόρημα για την οσία Μαρία την Αιγυπτία¹, μία αμαρτωλή γυναίκα που μετάνιωσε, πήγε ασκήτρια στην έρημο² της Ιουδαίας και εξομολογήθηκε τη ζωή της στον αββά Ζωσιμά. **1** Βίος Μαρίας Αιγυπτίας, της από εταιρίδων οσίως ασκησάσης κατά την έρημον του Ιορδάνου, *Patrologiae Graeca, J.-P.Migne, t.LXXXVII (pars tertia), 1865, σ. 3697-3725.* **2** Ήταν τόσο «τραυματισμένη» από τους σωματεμπόρους, ώστε δεν ήθελε πλέον να μείνει στην κοινωνία των ανθρώπων. { B 195 }.
- 98.** Οι μουσουλμάνοι πρέπει να κάνουν προαιρετικά ελεημοσύνη¹ στα ορφανά, στους φτωχούς, στους ζητιάνους, στους αιχμάλωτους, να δίνουν τη Ζακάτ², να κάνουν καλές πράξεις³, για να μπουν στον Παράδεισο. **1** (Κ 2,177 και Κ 76,8). **2** Η υποχρεωτική ελεημοσύνη είναι ένας από τους πέντε στύλους του Ισλάμ (Κ 9,60). **3** (Κ 4,124). { B 196 }.
- 99.** Ο πρόσφυγας¹ ή ο μετανάστης² είναι « κατ' εικόνα Θεοῦ » πρόσωπο, αδερφός³ μας και η διαφορετική θρησκευτική, πολιτισμική, μορφωτική, οικονομική, σωματική του κατάσταση δεν πρέπει να τον αποξενώνει από την ομογενοποιημένη κοινωνία μας. **1** Εγκαταλείπει αναγκαστικά τη χώρα του επειδή απειλείται η ζωή ή η ελευθερία του. Αντιμετωπίζεται με επιφύλαξη τουλάχιστον από τους γηγενείς όπως έγινε και μετά τη μικρασιατική καταστροφή με τους «τουρκόσπορους» από τη Μικρά Ασία. **2** Αφίνει τη χώρα του για να βελτιώσει τις συνθήκες ζωής του ή των αγαπημένων του προσώπων. **3** Τον 3^ο αιώνα στη λατινική Αφρική, βλέπομε στο έργο του αγίου Κυπριανού *De mortalitate*⁴ για το λοιμό, ότι οι εθνικοί εγκατέλειψαν τους συγγενείς τους και τους φρόντιζαν οι χριστιανοί. **4** *Patrologiae Latina, t. IV, Parisiis, 1844, σ. 581-602.* { B 199 }.
- 100.** Ο Θεοδώρητος, επίσκοπος της Κύρρου, στη Συρία (393-457) αναφέρεται στη Φιλόθεο Ιστορία¹ του σε ασκητές και ασκήτριες

που έζησαν τον 4^ο και αρχές του 5^{ου} αι. στη Συρία. **1** P.G. 82,1284-1496.

101. Όσο απομακρύνονται οι άνθρωποι από τον αληθινό Θεό, τόσο ενισχύεται η κακία. Ο χριστιανός με δυνατή πίστη δεν βλάπτεται από την αρνητική ενέργεια **1** των άλλων. **1** Η ευχή κατά της βασκανίας – ματιάσματος διαβάζεται από αρκετούς κληρικούς σε όσους υφίστανται αυτή την κακή ενέργεια επειδή δίνουν σημασία στο μάτιασμα.

102. Όλες οι φυσιοκρατικές θρησκείες **1** ζητούσαν από τους οπαδούς τους να υποβοηθούν τη γονιμότητα της φύσης α) με θυσίες προς τους θεούς και β) με ανεμπόδιστες σεξουαλικές μείξεις ιδιαίτερα σε γιορτές προς τιμήν του Διόνυσου **2** όπως τα Φαλληφόρια **3**, τα Λήναια **4**, ή εποχιακές γιορτές όπως τα ανθεστήρια **5**, τα μεγάλα Διονύσια **6**, τα Iupercalia **7**, τα saturnalia **8**. **1** Οι θεότητες στην αρχαία Ελλάδα και στη ρωμαϊκή αυτοκρατορία δημιούργησαν το σύμπαν, επηρέαζαν και επηρεάζονταν από τους ανθρώπους. **2** Ο θεός Διόνυσος ή Βάκχος ήταν θεός του κρασιού και είχε ακόλουθους τις μαινάδες, τους σάτυρους και τους σειληνούς. **3** Τελετουργική πομπή με οργιαστικό χαρακτήρα κατά το μήνα Ποσειδεώνα (Νοε. Δεκ.), με οινοποσία, φαλλικά – βωμολογικά τραγούδια, { Αριστοφ. Αχαρνής 261 } { Πλούτ. 2,355E } **4** Κατά το μήνα Γαμηλιώνα (Ιαν.) **5** Κατά τον Ανθεστηριώνα (Φεβρ.) **6** Κατά τον Ελαφηβολιώνα (Μάρτ.) **7** ποιμενική γιορτή κατά το Φεβρουάριο **8** Προς τιμήν του Κρόνου, κατά το 3^ο 10ήμερο του Δεκέμβρη.